

2. Гулина Н. Р. Психологические условия становления профессиональной идентичности личности : автореф канд. психол. наук: спец.: 19.00.01 / Н. Р. Гулина. – Новосибирск: [б. и.], 2004. – 26 с.

3. Ермолаева Е. П. Психология реализации профессионала в условиях социально-экономических изменений: автореф. ... док. психол. наук : спец. – 19.00.03 / Е. П. Ермолаева. – М.: [б. и.], 2009. – 43 с.

4. Кочюнас Р. Основы психологического консультирования. – М.: Академический проект, 1999. – 240 с.

5. Шнейдер Л. Б. Профессиональная идентичность: монография / Л. Б. Шнейдер. – М.: МОСУ, 2001. – 272 с.

6. Ямницький О.В. Особливості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх практичних психологів: автореф. канд.психол.наук: спец. – 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Одеса, 2016. – 19 с.

Яновська О.Є.

студентка,

Інститут післядипломної освіти

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПИТУВАННЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ФІЛЬТРАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ У РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ АТО

Державна прикордонна служба України здійснює активні заходи з метою недопущення проникнення на територію України радикально налаштованих осіб, терористів та сепаратистів, в тому числі з АР Крим та окупованих територій Донбасу, проросійські налаштованих громадян, зброї, засобів ураження, наркотиків та інших заборонених предметів й речовин. За таких умов, посилюються фільтраційні заходи з метою протидії терористичній та іншій злочинній діяльності, у першу чергу, за участі військовослужбовців ДПС України [1, с. 43]. Процедура фільтрації полягає у здійсненні цими органами системи гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів з метою пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України [2, с. 64].

Основним засобом і умовою успішної діяльності прикордонних загонів під час виконання фільтраційних заходів у районі проведення АТО є конструктивне спілкування з різними категоріями осіб. Спілкування – це встановлення і підтримання цілеспрямованого, прямого чи опосередкованого контакту між людьми, що включає в себе, обмін інформацією, вироблення стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння один одного. Спілкування, реалізоване в рамках рольової професійної позиції, завжди цілеспрямоване. Для цього водночас треба виконувати кілька функцій: безпосередньо взаємодіяти з партнером, спостерігати за собою і своїми діями з позиції «професійної відповідності» (рефлексивний контекст спілкування), постійно тримати під контролем мету комунікації, оцінювати доцільність її збереження або заміни на нову (раціональний контекст спілкування).

Таким чином, військовослужбовці ДПС України під час реалізації поставлених перед ними завдань вимушені бути водночас ініціаторами, організаторами та виконавцями поставленої мети. Незалежно від змісту спілкування їм доводиться реалізовувати кілька функцій. Наприклад, встановити психологічний контакт, стимулювати партнера по спілкуванню до виконання певних дій, закріпити певні статусно-рольові відносини, як нормативні.

Проблема встановлення психологічного контакту з різними категоріями осіб у процесі виконання оперативно-службових завдань завжди є актуальною, оскільки вимагає від співробітників ДПС України не тільки якісних психологічних знань й комунікативних здібностей, а й усвідомлення та врахування всіх тонкощів міжособистісної взаємодії, власних емоційно-вольових якостей і можливостей. Психологічний контакт визначається як процес взаємного оцінювання, взаємозацікавленості, встановлення і підтримання довірчих стосунків членів оперативних груп з різними категоріями осіб. Як відомо, тактика і прийоми встановлення психологічного контакту залежать як від психологічних особливостей військовослужбовця, так і об'єкта зацікавленості, мети бесіди, умов, у яких вона відбувається.

Мета встановлення психологічного контакту залежить від професійних цілей та завдань, при цьому процес опитування передбачає встановлення психологічного контакту і має декілька основних етапів: сприймання та оцінювання; знайомства; вступної та основної частини бесіди; завершального етапу.

Для психологічної оцінки достовірності отриманої інформації також слід враховувати також індивідуально-психологічні особливості людини, яка є об'єктом опитування. Це пов'язано з тим, що людина як носій інформації може її спотворювати під час відтворення залежно від стійких або ситуативних інтересів, досвіду, орієнтації, інтелектуального розвитку, ступеня активної взаємодії з матеріалом запам'ятовування, охоплення його системою знань і уявлень. Оцінюючи інформацію, необхідно враховувати наявність суб'єктивних нашарувань, що зумовлені індивідуально-психологічними особливостями людини, яка повідомляє інформацію, а саме: спрямованість особистості, її ієрархічно організовану ціннісну сферу; природно зумовлені особливості психічної регуляції, що складають темперамент; стійкі, набуті в соціальних умовах способи регуляції поведінки, тобто характер людини; соціально-статусні психічні прояви.

Також слід вказати, що з метою отримання інформації невербальними засобами комунікації широко використовується метод візуальної психодіагностики, який призначений для оцінки психологічних характеристик людей за їхніми зовнішніми проявами [3, с. 12]. Той факт, що невербальна поведінка є відображенням несвідомої психічної діяльності та у порівнянні з мовною набагато меншою мірою контролюється свідомістю, пояснює те, що аналіз невербальних реакцій людини є одним найбільш результативних методів діагностики неправдивої інформації. Це зумовлено насамперед психічною діяльністю підсвідомості, що працює поза особистим контролем людини, тому невербальні сигнали дуже важко «підробити», це дозволяє довіряти цій мові більше, ніж словам. Крім того, вербальні й невербальні реакції збігаються в такій мірі, що добре підготовлений фахівець за голосом може визначити, який рух робить людина в момент промовляння тієї або іншої фрази.

Таким чином, виділяють такі ознаки нещирості: фізіологічні реакції (почервоніння чи збліднення обличчя, сльози, виділення поту на різних ділянках тіла, частий подих, перехоплення подиху, тремтіння в колінах, сухість у роті); рухи ніг (пересування ніг, дрібне вистукування по підлозі, удари ногами по ніжках столу та інших предметах); сигнали корпусу; суперечлива жестикуляція; рух обличчя (посмішка, рухи бровами, рухи губами, звуження або розширення очей, напруга м'язів чола, зміна контуру рота); вербальні реакції (мова). Отже співробітнику ДПС України, який

проводить опитування слід усвідомити, що не можна аналізувати людину тільки за одним з проявів, наведених вище, завжди слід враховувати комплекс ознак та ситуацію, в якій знаходиться особа.

У процесі виконання фільтраційних заходів в умовах АТО особливого значення набуває вміння прикордонників використовувати психологічні прийоми проведення опитування осіб, які становлять оперативний інтерес, і відповідно отримувати достовірну інформації в максимально стислі терміни. Щоб зменшити кількість помилок під час діагностики обману за невербальними ознаками, слід оцінювати певну людину на основі змін у її поведінці людини; порівнювати звичайну поведінку з тією, що вона демонструє під час бесіди. Знання наведених вище психологічних аспектів оцінки якості одержаної інформації та виявлення ознак нещирості у процесі спілкування нададуть змогу прикордонникам ефективно виконувати завдання та діяти напередження у районі проведення АТО, виявляти терористів та диверсантів у людських пасажиропотоках, особливо в місцях перетину державного кордону України.

Список використаних джерел:

1. Кузьмін С.А. Фільтраційна робота як особлива форма спеціальної правоохоронної діяльності / С.А. Кузьмін, О.В. Борисова // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2008. – Вип. 19. – С. 41-48. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2008_19_62.

2. Романюк Б.В. Фільтраційна робота як один із елементів реалізації правоохоронної функції Державної прикордонної служби України // Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України: Всеукраїнська науково-практична конференція [Серія: Юридичні науки], (Хмельницький, 14 листопада 2008 року) / Державна прикордонна служба України, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. – Хмельницький: НАДПСУ, 2008. – С. 64–65.

3. Пенькова Н.Є. Психологічна готовність військовослужбовців Національної гвардії України до службово-бойової діяльності у процесі проведення антитерористичної операції [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.09 / Н.Є. Пенькова; Держ. служба України з надзвичайних ситуацій, Нац. ун-т цивільного захисту України. – Харків, – 2015. – 23 с.